

Žilinská univerzita v Žiline
Univerzita tretieho veku

OD ČESKOSLOVENSKEJ KORUNY K EURU
Vývoj meny v poštovej prevádzke na území bývalého
Československa.

Vypracoval: PhDr. Peter Rozemberg, PhD.
Vzdelávací program: Filatelia a filokartia

Akademický rok: 2023/2024
Semester: II.
Ročník: III.

OBSAH:

1. Úvod.....	str. 3
2. Jadro.....	str. 4
3. Záver.....	str. 11
4. To najdôležitejšie o mojej záverečnej práci.....	str. 12
5. Zoznam použitej literatúry	str. 13
6. Obrazová príloha (exponát v elektronickej forme).....	str. 14

1. Úvod.

Nežná revolúcia v roku 1989 predstavuje jednu z najvýznamnejších udalostí v našich novodobých dejinách. Hoci bol jej priebeh v porovnaní s ostatnými medzníkmi modernej československej histórie oveľa menej dramatický, vytvára na osi dejín ostrý predel nielen medzi dvoma historickými epochami, ale aj medzi úplne odlišnými spoločnosťami a spôsobmi života. Niektorí obmedzujú význam nežnej revolúcie len na ekonomické a sociálne zmeny. Iní vyzdvihujú jej široký celospoločenský, humanistický a európsky kontext. Ďalší v nej vidia predovšetkým mocenský boj. V jednom sa ale zhodujú: revolúcia priniesla obrovské zmeny. A tieto zmeny sa dotkli (mimo iného) aj poštovej prevádzky a vydávania poštových známok. Po rozdelení spoločného štátu Čechov a Slovákov vznikli k 1.1.1993 dve samostatné republiky - Česká republika a Slovenská republika. Táto zmena automaticky vyvolala v každej republike potrebu vydávať vlastné ceniny: nielen vlastnú menu, ale aj vlastné poštové známky. O 11 rokov neskôr (1.5.2004) sa obidve republiky stali členskými krajinami Európskej únie. Navyše, k 1.1.2009 sa Slovenská republika stala aj členom Európskej menovej únie a prijala spoločnú európsku menu EURO. A všetky tieto vyššie uvedené skutočnosti sa nemohli neprejavíť aj v poštovej prevádzke obidvoch krajín. Cieľom tejto práce je poukázať (v rámci dvojrámového filatelistického exponátu) na príklade celistvostí - tzv. zmiešaných frankatúr, ako sa na poštových známkach menili základné atribúty poštových známok (názov krajiny pôvodu poštovej známky, nominálna a výplatná hodnota známky, či funkčný účel známky) a ich spoločné/zmiešané používanie na dobových celistvostiach.

2. Jadro.

Dňom 31. decembra 1992 zanikol spoločný štát Čechov a Slovákov – Česká a Slovenská federatívna republika (ČSFR), ktorej menou bola československá koruna (CSK). S jej skratkou „Kčs“ sme sa bežne stretávali na poštových známkach a celinách. Obidva nástupnícke štáty Slovenská republika a Česká republika vznikli 1. januára 1993 a obidva štáty ešte nejaký čas používali spoločnú menu. Dňom 8. februára 1993 došlo k menovej odluke - Slovenská republika začala používať slovenskú korunu (SKK), zo skratkou „Sk“. Česko začalo používať českú korunu (CZK), zo skratkou „Kč“. Aj tieto meny sa prejavili na poštových ceninách.

Poslednou zmenou je v prípade Slovenskej republiky po jej vstupe do Európskej únie aj vstup do Európskej menovej únie (EMÚ) k 1. januáru 2009, kedy sa na jej území prešlo na spoločnú európsku menu euro (EUR), zo skratkou „€“.

Cieľom tejto záverečnej práce je pomocou filatelistického exponátu ukázať, ako sa vyššie uvedené zmeny premietli do poštovej prevádzky v obidvoch štátoch, hlavne do celistvostí v podobe tzv. „zmiešaných frankatúr“. Tu je potrebné – na základe vlastného výskumu - konštatovať, že tieto materiály nie sú úplne bežne dostupné (teda majú potenciál vzácnosti) a že do budúcnosti majú aj predpoklad rastu hodnoty vzhľadom k ich malému dochovanému počtu v zberateľskej kvalite.

Filatelistický exponát pozostáva s dvoch rámov:

Prvý rám filatelistického exponátu:

Prvá časť exponátu sa venuje poštovej prevádzke na území Slovenskej republiky, kde pôvodné československé známky platili od 1. januára do 30. septembra 1993 ako známky súbežné, nakoľko prvá slovenská známka bola vydaná už 1. januára 1993.

Druhá časť exponátu sa venuje poštovej prevádzke na území Českej republiky, kde pôvodné československé známky platili od 1. januára do 30. septembra 1993, a to od 1. do 19. januára ako tzv. známky predbežné, a od 20. januára 1993 ako tzv. známky súbežné (v ten deň bola vydaná prvá česká poštová známka).

Tretia časť exponátu sa venuje poštovej prevádzke na území Slovenskej republiky, kde pôvodné slovenské známky s korunovou hodnotou platili od 1. januára do 31. decembra 2009 ako tzv. známky súbežné, lebo prvá slovenská známka s eurovou hodnotou bola vydaná už 1. januára 2009.

Prvý rám filatelistického exponátu je rozdelený nasledovne:

Prvá časť

01.01.-30.09.1993 Slovenská republika

Príprava tlače poštových cenín prebiehala vo štvrtom štvrtroku roku 1992, vlastná tlač bola započatá už v novembri, u výplatných známok 3. decembra 1992. Slovenská poštová správa dodržala pôvodnú „gentlemanskú“ dohodu (medzi budúcimi poštovými správami) a u všetkých cenín vydaných po celý rok 1993 neuvádzala skratku meny.

Slovenský štátny znak

Príležitostná poštová známka hodnoty „8“ (Kčs) bola vydaná dňa 1. januára 1993 (obrázok č. 1), v prevedení tlačového listu (TL), ktorý obsahoval 6 kusov (2x3) známok, vrátane ozdobnej kresby uprostred. Po menovej odluke (8. februára 1993) mala známka rovnakú nominálnu hodnotu, ale už v novej mene („Sk“). Po prechode na euro (k 1.1.2009) známka stratila platnosť k 31.12.2009.

Obrázok č. 1

Slovenský štátny znak

Výplatná poštová známka hodnoty „3“ (Kčs) bola vydaná dňa 2. januára 1993 (obrázok č. 2). Jej tlač prebiehala v dňoch 3. až 4. a 7. decembra 1992 a 21. až 22. januára 1993, o čom svedčia dátumy tlače, umiestnené na každom päťdesiat kusovom prepážkovom archu (PA). Po menovej odluke (8. februára 1993) mala známka rovnakú nominálnu hodnotu, ale už v novej mene („Sk“). Po prechode k euru (k 1. januáru 2009) známka stratila platnosť k 31. decembru 2009. Zaujímavosťou je, že z dôvodu nedostatku „prvej“ slovenskej poštovej známky na príležitostných prepážkach dňa 1. januára 1993, bola uvedená do prevádzky pred oficiálnym dňom vydania.

Obrázok č. 2

Mestá

Dve výplatné poštové známky hodnoty „5“ (Kčs) s vyobrazením mesta Ružomberok a „10“ (Kčs) s vyobrazením mesta Košice boli vydané dňa 31. januára 1993 (pozri obrázky č. 3 a 4). Ich tlač prebiehala v dňoch

Obrázok č. 3

18. a 21. až 22. decembra 1992 (Ružomberok) a 14. až 16. decembra 1992 (Košice), o čom svedčia príslušné dátumy tlače, umiestnené na každom sto kusovom prepážkovom archu (PA). Po menovej odluke (8. februára 1993) mali rovnakú nominálnu hodnotu, ale už v novej mene („Sk“). Po prechode na euro známky stratili platnosť k 31.12.2009.

Obrázok č. 4

01.01.-30.09.1993 Česká republika

Príprava tlače poštových cenín prebiehala vo štvrtom štvrtroku roku 1992, vlastná tlač však bola započatá až 5. januára 1993. Oproti pôvodne uvažovanej „gentlemanskej“ dohode (medzi obidvoma budúcimi poštovými správami), bola na poštových známkach skratka v tej dobe platnej meny „Kčs“. Takto vyšli celkom dve emisie, pričom každá obsahovala jednu známku.

Malý štátny znak Českej republiky

Príležitostná poštová známka hodnoty „3 Kčs“ bola vydaná dňa 20. januára 1993 (obrázok č. 5). Jej tlač prebiehala v dňoch 5. až 8. a 11. až 13. januára 1993, o čom svedčia dátumy tlače, umiestnené na každom tridsiatom piatom kuse prepážkového archu (PA). Zaujímavosťou tejto emisie je skutočnosť, že poštová známka má výpltnú platnosť do súčasnosti, napriek tomu, že má uvedenú skratku už neexistujúcej meny. Známkový zošit (ZZ) bol zadaný do tlače až po 8. februári 1993, preto má už uvedenú nominálnu hodnotu vložených známok vo výške „15“ Kč, teda v novej mene.

Obrázok č. 5

Majstrovstvá sveta v krasokorčuľovaní Praha 1993

Príležitostná poštová známka hodnoty „2“ Kč bola vydaná dňa 17. februára 1993 (obrázok č. 6). Jej tlač prebiehala v dňoch 15. a 18. až 20. januára 1993, o čom svedčia dátumy tlače, umiestnené na každom päťdesiatom kuse prepážkového archu (PA). Zaujímavosťou je, že známka bola vydaná až po menovej odluke, má teda v dobe vydania uvedenú skratku už neexistujúcej meny. Aj táto emisia má v Českej republike platnosť až do súčasnosti.

Obrázok č. 6

Slovenská republika 01.01.2009 - dodnes

Ako už bolo vyššie spomenuté, po rozdelení spoločného štátu Čechov a Slovákov vznikli k 1.1.1993 dve samostatné republiky - Česká republika a Slovenská republika. Táto zmena automaticky vyvolala v každej republike potrebu vydávať vlastné ceniny: nielen vlastnú menu, ale aj vlastné poštové známky. O 11 rokov neskôr (1.5.2004) sa obidve republiky stali členskými krajinami Európskej únie (EÚ). Navyše, k 1.1.2009 sa Slovenská republika stala aj členom Európskej menovej únie (EMÚ) a prijala spoločnú európsku menu EURO („€“). A všetky tieto vyššie uvedené skutočnosti sa nemohli neprejavíť aj v poštovej prevádzke. Predstavitelia Slovenskej pošty sa na prechod na euro pripravovali už dlhodobo. Preto už v roku 2007 vydali prvú poštovú známku s označením „T“ ako tuzemsko pre domáce zásielky. Na poštových známkach nie je uvedená cena, len číslovka a gramáž. Expresná zásielka mala

Obrázok č. 7

označenie T1, obyčajná zásielka T2. Takzvané „téčkové“ známky rozlišovali listy aj na základe ich hmotnosti. Odosielateľ zaplatil za zásielku podľa toho, do ktorej váhovej kategórie sa list zmestil. Prvou známkou s označením „T“ bola známka s názvom **Kytica**, vydaná 14.2.2007. Pozri obrázok č. 7

Prvú slovenskú poštovú známku v nominálnej hodnote 1 euro (1,- € = 30,1260,- Sk) vydala Slovenská pošta hneď v prvý deň po prechode na novú menu (1.1.2009). Hneď po tejto známke nasledovalo dňa 2.1.2009 dvanásť emisií známok v nominálnej hodnote od 0,01 eura (0,30 Sk) do 3 eur (90,38 Sk). Pozri obrázok č. 8.

Počas celého roka 2009 bolo možné kombinovať všetky tri druhy známok. Znamky s hodnotou v slovenských korunách (Sk), tarifné známky (T) a známky v eurách (€). Znamky s hodnotou uvedenou v slovenských korunách sa nevymieňali. Ich vlastníci mali celý rok 2009 na to, aby ich spotrebovali. Poštové známky s hodnotou v slovenských korunách platili do 31.12.2009 vrátane. Od 1.1. 2010 tak platili už len dva druhy známok – známky eurové a tarifné. A táto skutočnosť sa nevyhnutne prejavila aj na zasielaných celistvostiach.

Bližšie pozri prílohu: Prvý rám exponátu.

Druhý rám filatelistického exponátu:

Druhý rám je rozdelený na štyri časti:

Prvá časť druhého rámu sa zameriava na použitie poštových sprievodiek v poštovej praxi. Vyplatených súbežnými známkami.

Druhá časť druhého rámu sa zameriava na celistvosti, ktoré boli ofrankované pomocou odtlačkov výplatných strojov (OVS), prípadne zmiešanou frankatúrou, teda aj poštovými známkami (súbežnými), aj odtlačkami výplatných strojov. Obsahuje aj na odtlačky vzorového riešenia pomocou výplatných strojov FRAMA. Zaujímavou pozoruhodnosťou je skutočnosť, že po prestavení hodnotových číslíc výplatných strojov z korunovej meny na menu Euro už nebolo treba mať na výplatných strojoch tri miesta pred desatinnou čiarkou (stovky, desiatky jednotky), ale stačili len dve. Nakoľko poštovné v Eurách málokedy prekročilo/prekračuje jednotky, či desiatky EUR a miesto pre hodnotu sto nebolo/nie je potreba. Zvláštnosťou v prípade OVS je aj tvar hodnotových číslíc stroja Francotyp pochádzajúci ešte z nemeckých Sudet, ktorý sa prerobil na použitie v rámci firiem v Československu a v praxi fungoval až do roku 1993. Pozri druhý rám exponátu.

Tretia časť druhého rámu sa zaoberá frankatúrou celistvostí ofrankovaných slovenskými poštovými známkami, aj v prevedení prepážkového listu (a príležitostnými pečiatkami), ktoré boli v prvý deň ich platnosti (1.1.1993) zaslané zo Slovenskej republiky do zahraničia.

Štvrtá časť druhého rámu sa zaoberá celistvosťami ofrankovanými tzv. automatovými známkami.

Bližšie pozri prílohu: Druhý rám exponátu.

3. Záver.

Problematika zmiešaných frankatúr používaných na celistvostiach prešlých poštovou prevádzkou v období od konca existencie Československej socialistickej republiky (ČSSR), cez tzv. prechodné obdobie (Česká a slovenská federatívna republika - ČSFR) a obdobie po vzniku dvoch samostatných republík (Česká republika, Slovenská republika) je zaujímavou zberateľskou oblasťou, ktorá ponúka zberateľovi množstvo zaujímavých celistvostí s veľkým počtom zmiešaných frankatúr. Nakoľko sa v tomto hektickom období transformácie bývalej ČSSR, používali na celistvostiach, celinách alebo balíkoch (balíkových sprievodkách) rôzne druhy poštových známok (ako známky predbežné, alebo súbežné). Či už ide o poštové známky ČSSR v kombinácii s poštovými známkami novovzniknutých republík (SR a ČR), alebo kombináciu poštových známok (korunových a eurových nominálov) a odtlačkov výplatných strojov, alebo tzv. automatových známok (v korunovej mene). Táto oblasť je pomerne málo prebádaná a preto je tu stále priestor na jej rozšírenie a ďalšie prebádanie. Avšak problémom je, že sa z tohto obdobia zachovalo iba málo celistvostí v zberateľskej kvalite. Preto aj tvorba takéhoto exponátu nie je vôbec jednoduchá a už vôbec nie jednorazová záležitosť. Vždy sa totižto niekde nájde kvalitnejší materiál (celistvosť), ktorou tvorca exponátu nahradí predchádzajúcu celistvosť (v horšej zberateľskej kvalite) a tak ide o zdĺhavú mravenčiu, dá sa povedať nikdy nekončiacu prácu. Preto si aj autor tejto záverečnej práce uvedomuje, že súčasný stav predmetného exponátu je len dočasný stav. A bude na ňom ďalej pracovať, aby ho raz mohol vystaviť ako kompletný päť rámový exponát s čo možno najkvalitnejším filatelistickým materiálom.

4. To najdôležitejšie o mojej záverečnej práci.

Ako sa hovorí, filatelia je koníček kráľov a kráľ koníčkov. Cieľom tejto záverečnej práce bolo poukázať na možnosť zbierania tzv. zmiešaných frankatúr, ako veľmi rôznorodej a zaujímavej oblasti filatelie, najmä pre záujemcov o poštové známky z prelomových rokov našej spoločnej česko-slovenskej histórie (1989-1993). A táto oblasť filatelie dáva filatelistovi pomerne široké pole seberealizácie, možnosť filatelistického výskumu, zbierania dostupného filatelistického materiálu, jeho triedenia, klasifikácie a následnej tvorby filatelistického exponátu. S cieľom vyrozprávať veľmi zaujímavý príbeh malého výseku z histórie česko-slovenskej poštovej filatelie aj pre nefilatelistu, ktorý si prezrie vystavený exponát. S cieľom zaujať ho a prípadne aj pritiahnuť ho k filatelii.

V súčasnej uponáhľanej dobe nemá väčšina ľudí čas zamyslieť sa nad poštovou známkou, ani čas zájsť si na poštu a poslať niekomu pohľadnicu či list, kde by osobne nalepili poštovú známku. Veľká časť komunikácie medzi ľuďmi dnes prebieha najmä elektronicky a už aj poštová pohľadnica sa dá poslať cez internet. Vytráca sa tak čaro bližšieho kontaktu a pocit, že niekto na nás myslí, našiel si čas, kúpil pohľadnicu, nalepil na ňu poštovú známku, rukou napísal pozdrav a osobne ju na pošte zaslal na našu adresu. Možno sa niekto po prečítaní si tejto záverečnej práce nad touto skutočnosťou zamyslí, nájde si čas, kúpi si pár poštových známok a filatelia ho zaujme natoľko, že sa ňou začne bližšie zaoberať. A tak postupne a pomaly začne vnikáť do tajov „zúbkovaného“ sveta, kde každého čaká množstvo zaujímavostí, radosti a zábavy pri získavaní prírastkov do svojej zbierky, čo môže pre človeka predstavovať spôsob vlastnej hodnotnej seberealizácie a vnútorného naplnenia. Ved' zberateľstvo sprevádza človeka od nepamäti a je tomu tak aj dnes. Ak táto záverečná práca (a filatelistický exponát v prílohe tejto práce) niekoho pritiahne k filatelii, potom splnila svoj účel. Ved' ako povedal svetoznámy nemecký básnik, dramatik a humanista Johann Wolfgang von Goethe, zberatelia sú šťastní ľudia.

5. Zoznam použitej literatúry.

1. www.delcampe.net
2. KULHÁNEK, A.: Špecializovaný katalóg poštových známok, celín a filatelistických materiálov SR 1993 - 2017, Zberateľ, Bratislava, 2018.
3. www.pofis.sk

6. Obrazová príloha.

Bližšie pozri prílohy (prvý a druhý rám filatelistického exponátu v elektronickej forme, ako súčasť tejto záverečnej práce).